

ПЕРСПЕКТИВИ ПОГЛИБЛЕНОЇ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ ДЛЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

*А.Д. Діброва, доктор економічних наук, професор
О.В. Одосій, аспірант¹*

Розглянуто стан зовнішньої торгівлі України з Європейським союзом (ЄС) агропродовольчою продукцією. Проаналізовано можливі сценарії розвитку агропродовольчого ринку в умовах створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та Європейським союзом (ЄС), використовуючи модель загальної рівноваги. Визначено ймовірний вплив лібералізації торгівлі в рамках ЗВТ Україна – ЄС на основні галузі економіки. Оцінено можливі зміни показників виробництва, торгівельного сальдо, добробуту, вартості факторів виробництва тощо по ключових товарних позиціях. Обґрунтовано пропозиції щодо вибору оптимального формату угоди про ЗВТ між Україною та ЄС для мінімізації негативних наслідків для агропродовольчого сектору в Україні та підвищення його експортного потенціалу.

Зона вільної торгівлі, агропродовольча продукція, добробут, торгівельне сальдо, виробництво, ціна факторів виробництва.

Україна офіційно проголосила європейську інтеграцію як стратегічну мету своєї зовнішньої політики. У 2007 році розпочато переговори щодо укладання Угоди про асоціацію з ЄС, ключовим елементом якої є створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ГВЗВТ). Після довготривалих перемовин представники ЄС та України в 2012 році парафували частину угоди про створення ГВЗВТ та сформулювали спільні зобов'язання щодо наступних технічних кроків, які мають бути зроблені для підготовки до укладання Угоди про асоціацію. Влада поставила амбітну мету: підписати Угоду про асоціацію у листопаді 2013 р. на III саміті Східного партнерства у Вільнюсі. Проте на реалізацію європейського вибору України помітно впливають ряд внутрішніх і зовнішніх чинників, – практика вибіркового судочинства, недосконалість виборчого законодавства, брак реальної протидії корупції, повільність проведення реформ, передбачених Порядком денним асоціації, зусилля країн Митного союзу залучити Україну до даного утворення тощо.

Оцінкою можливих наслідків формування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським союзом займалось багато як українських, так і зарубіжних вчених. Адже соціально-економічна ефективність регіональної політики будь-якої держави залежить від її здатності врахувати всі особливості процесу регіонального розвитку, правильно обрати пріоритети розвитку окремих регіонів, враховуючи і загальнодержавні інтереси, і власні інтереси регіонів. Саме тому, актуальністю даної роботи є визначення ос-

¹ Науковий керівник – доктор економічних наук, професор А.Д. Діброва

новних тенденцій зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС-27, а також моделювання ймовірних сценаріїв розвитку ринку агропродовольчих товарів в умовах формування зони вільної торгівлі. Результати економічного моделювання дають можливість обґрунтувати необхідні заходи державної політики по відношенню до агропродовольчого ринку з метою мінімізації негативних наслідків від створення ЗВТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обґрунтування можливих соціально-економічних наслідків формування ЗВТ між Україною та ЄС на агропродовольчий ринок посідає провідне місце в наукових дослідженнях. Зокрема, вагомий внесок у дослідження взаємовідносин між Україною та ЄС в умовах ЗВТ зробили такі вчені, як Ж.-П. Шафо [9], М. Іваніч, [9], М. Емерсон [12], О. Нехай та Т. Філман [11], Ш. фон Крамон-Таубадель [13]. Серед українських вчених слід виділити праці І. Бураковського [3], В. Мовчан [2, 3], О. Шумило [5,12], І. Газізулліна, В. П'ятницького [12], Д. Боярчука, І Орлової [1], Г. Шамборовського [7] та інших науковців. Проте питання розробки ймовірних сценаріїв розвитку ринку агропродовольчих товарів за різних форматів угоди про ЗВТ між Україною та ЄС залишається недостатньо дослідженим і потребує поглибленого вивчення.

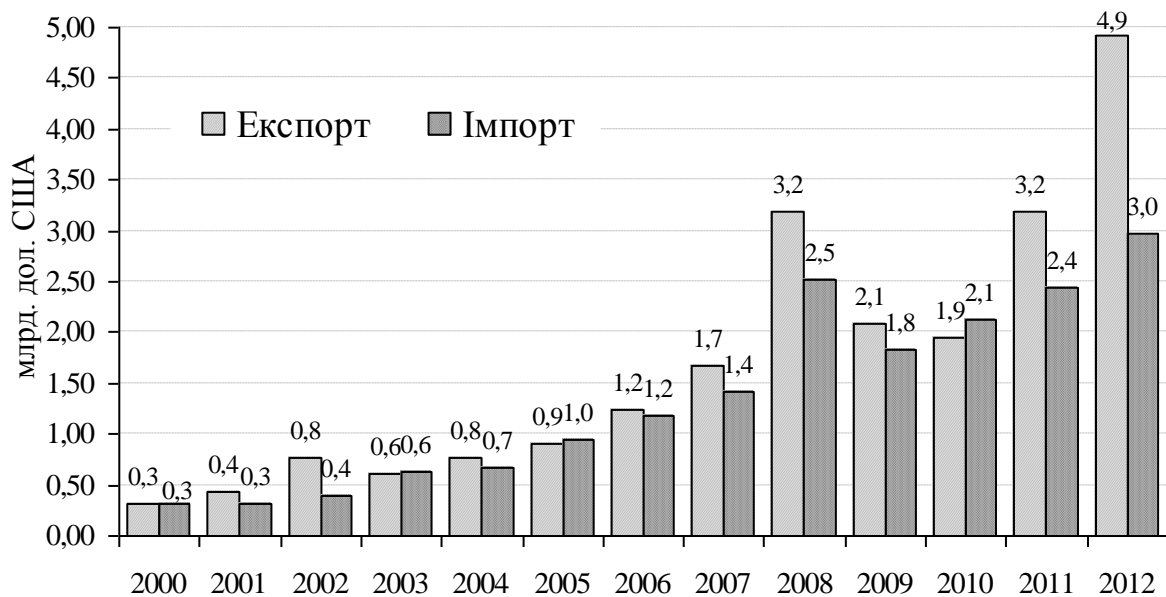
Мета дослідження – проаналізувати можливі сценарії розвитку агропродовольчого ринку в умовах створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та Європейським союзом (ЄС).

Наукові результати та висновки було отримано за допомогою системного підходу до аналізу соціально-економічних процесів із використанням таких методів: для аналізу динаміки експорту/імпорту товарів і чинників, що на них впливають, – методи порівняльного аналізу і експертних оцінок; результати моделювання, – за допомогою комп'ютеризованої розрахункової моделі загальної рівноваги «The Global Trade Analysis Project (GTAP)». GTAP модель являє собою глобальну, міжрегіональну, багатогалузеву, статичну модель загальної рівноваги, що базується на основі неокласичної мікро- та макроекономічної теорії. База даних поєднує в собі дані двосторонньої торгівлі між країнами за 2004 рік, протекціоністських заходів, митних тарифів, транспорту та інших індикаторів, що характеризують економічні зв'язки між регіонами [4, с. 213; 10].

Виклад основного матеріалу. Останніми роками провідні позиції за темпами розвитку серед галузей економіки, безумовно, займає агропромисловий комплекс. Явним тому свідченням є такі показники, як високі темпи зростання валового внутрішнього продукту, значні обсяги інвестицій, рекордні обсяги валютних надходжень від експорту тощо. У 2012 році доходи від експорту продукції 1-24 УКТ ЗЕД на 2,5 млрд США перевищили об'єми валютної виручки від експорту групи товарів чорної металургії (яка до цього займала провідні позиції), і становили 17,9 млрд дол. США (26% від загального експорту). Такий стійкий тренд свідчить про зміну пріоритетності галузей економіки в бік аграрного сектору, що підтверджується і зростанням уваги до даного бізнесу як інвесторів, так і держави.

Як свідчать дані рис. 1, останні десять років характеризуються відчутним збільшенням обсягів зовнішньої торгівлі Україною товарами 1–24

груп УКТ ЗЕД з ЄС, а також зростанням їх частки у загальному товарообігу, яка в останні п'ять років становила 24–28%. В експорті сільськогосподарських і харчових товарів переважає товарна зернова, олійна продукція та продовольчі товари.

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС-27 (товари групи 1–24 груп УКТ ЗЕД)

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Частка країн ЄС в експорті вітчизняних товарів 1–24 груп УКТ ЗЕД в 2000–2012 рр. становила 20–32%. При цьому найменші обсяги агропродовольчої продукції було відвантажено в 2009–2010 рр. Зменшення експорту зерна, олійних культур та продуктів їх переробки до ЄС-27 відбулося через суттєве зниження врожаю зернових культур в 2010 р. (до 41 млн т) порівняно з 2008–2009 рр. (53,3 млн т та 46,1 млн т відповідно), і, відповідно, зменшення експортного потенціалу. Іншим стримуючим чинником було обмеження експорту з серпня 2010 р. по липень 2011 р. з боку державної влади у вигляді квотування експорту, введення експортних мит тощо.

Структура експорту продукції сільського господарства в торгівлі України з ЄС в 2000-2012 рр. постійно змінювалась в залежності від кон'юнктури ринку, врожаю сільськогосподарських культур в цих країнах і т.д. Основну частку експорту в останні п'ять років (2008-2012 рр.) займали наступні товари: насіння олійних культур (31%), олії і жири (28%), зернові (30%), залишки і відходи харчової промисловості (21%), їстівні плоди та горіхи (3%), алкогольні та безалкогольні напої (1,2%).

Водночас, останніми роками спостерігалася дуже чітка тенденція до збільшення вартісного показника імпорту продуктів харчування з ЄС-27 в Україну (табл. 2). Причинами даного явища стали загальне збільшення вартості товарів у світі і зростання серед українського населення частки громадян, які готові платити більше грошей за більш якісні, у тому числі імпортні, товари, які не виробляються в Україні, лібералізація умов імпорту продукції в Україну (зниження ставок ввізного мита), а також віднов-

лення активної діяльності підприємств харчової галузі, яким для випуску готової продукції необхідна сировина, яка відсутня в країні.

1. Динаміка експорту з України в країни ЄС-27 товарів груп 1–24 УКТ ЗЕД, млн. дол. США

Група УКТ ЗЕД	Товар	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2000, %
10	Зернові культури	29	962	454	158	1032	1981	6722
12	Насіння і плоди олійних рослин	114	1190	757	704	920	1228	981
15	Жири та олії	53	659	469	632	666	818	1437
23	Залишки і відходи харчової промисловості	11	119	170	194	285	520	4546
20	Продукти переробки овочів, плодів	15	17	17	31	20	88	477
8	Їстівні плоди та горіхи	15	82	57	75	99	79	410
17	Цукор і кондитерські вироби з цукру	2	9	15	17	38	44	2209
7	Овочі та деякі їстівні коренеплоди	7	19	23	23	18	34	407
22	Алкогольні і безалкогольні напої	7	52	46	32	28	24	245
19	Готові продукти із зерна, борошна	1	18	16	14	21	23	2217
	Інші товари 1–24 груп	64	62	56	53	71	86	34
	Всього 1–24 групи	318	3186	2085	1947	3197	4924	1447
	Частка товарів 1–24 груп, %	7	18	22	15	18	29	-
	Всі товарні групи	4561	18129	9504	13062	17970	17017	273

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Обмежувальними факторами зростання імпорту в 2010–2012 рр. було зменшення обсягів реалізації продукції всередині країни через скорочення платоспроможного попиту, а також проблеми у імпортерів з отриманням кредитів, розмитненням товарів, отримання дозвільних документів та інші.

Згідно з досягнутими домовленостями, ЄС скасує мита після набуття чинності угоди про ЗВТ, а Україна повинна буде знижувати мита до нульового рівня поступово, що дозволить вітчизняним виробникам підготуватися до посилення конкуренції на внутрішньому ринку. Також передбачається введення між сторонами безмитних тарифних квот за основними видами сільгосппродукції (зернові культури, свинина, яловичина, м'ясо птиці тощо). До того ж, ЄС відмовиться від використання експортних субсидій на агропродукцію в торгівлі з Україною. З європейської сторони у сільськогосподарському сегменті скасовуються мита на 83,1% тарифних ліній, а з української – тільки на 35,2% [6].

2. Імпорт в Україну з країн ЄС-27 товарів груп 1–24 УКТ ЗЕД, млн. дол. США

Група УКТ ЗЕД	Товар	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2000, %
2	М'ясо та їстівні субпродукти	5	465	261	239	199	397	8209
21	Різні харчові продукти	29	344	253	262	325	319	1003
8	Їстівні плоди та горіхи	8	133	179	199	167	307	3614
22	Алкогільні і безалкогольні напої	23	134	73	123	217	260	1024
10	Зернові культури	48	69	28	76	155	188	290
23	Залишки і відходи харчової промисловості	9	167	156	160	161	180	1883
12	Насіння і плоди олійних рослин	10	148	66	82	140	150	1390
18	Какао та продукти з нього	14	162	132	139	159	127	784
15	Жири та олії	41	121	101	101	120	125	208
20	Продукти переробки овочів	6	116	81	107	123	121	1882
2	М'ясо та їстівні субпродукти	123	653	501	635	683	794	543
	Всього 1–24 групи	317	2512	1832	2122	2449	2968	837
	Частка товарів 1–24 груп, %	8	9	12	11	10	11	-
	Всі товарні групи	4039	28867	15393	19099	25751	26156	548

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Для збільшення точності моделювання та підвищення ймовірності припущень, а також враховуючи останні домовленості щодо проекту угоди про поглиблену зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, пропонуємо проаналізувати кілька варіантів розвитку ситуації (табл. 3).

3. Ймовірні формати угоди про ЗВТ між Україною та ЄС*

Сценарій (умовне позначення)	Зниження імпорتنих мит		Інші заходи
	Агропродовольчі товари	Інші товари та послуги	
А (Все -50)	-50%	-50%	не передбачаються
Б (Пром -100, с/г -50)	-50%	-100%	не передбачаються
В (Пром -100, с/г -100, відм. експ.субс.)	-100%	-100%	відмова від застосування ЄС експортних субсидій
Г (Пром -100, с/г -100, ефект. +10, відм. експ.субс.)	-100%	-100%	підвищення в Україні продуктивності праці та ефективності використання факторів виробництва на 10%, а також відмова від застосування ЄС експортних субсидій

*Джерело: власна розробка.

Побудова наведених вище ймовірних сценаріїв угоди про ЗВТ про-водилася за припущеннями мінімальних та максимальних поступок країн у процесі її укладення. Як результат, сценарій А передбачає збереження митних ставок на високому рівні, тоді як сценарій Г найбільш ліберальний і включає не тільки повне скасування митних обмежень, а й підвищення ефективності використання факторів виробництва.

Основним показником моделі ГТАР для оцінки зміни економічного добробуту внаслідок формування ЗВТ Україна – ЄС як для всієї економіки в цілому, так і окремих її галузей (в т.ч. сільське господарство та харчова промисловість), є еквівалентна варіація, яка є сумою ефектів від зміни розподілу ресурсів, зміни продуктивності праці та ефективності використання факторів виробництва, зміни умов торгівлі, зміни рівня інвестицій та заощаджень. Як свідчать дані табл. 2, найбільш значне покращення економічного добробуту як в Україні (близько 5,7 млрд дол. США), так і в ЄС-25 (близько 0,9 млрд дол. США) досягається за умов сценарію Г, тобто найбільшій лібералізації торгівлі та підвищення в Україні продуктивності праці та ефективності використання факторів виробництва на 10%. Останнє зокрема, буде досягнуто за рахунок зростання імпорту новітніх технологій і модернізації існуючого обладнання внаслідок кращого доступу до високотехнологічного ринку європейських країн. Погіршення економічного добробуту в Україні відбувається лише за умови зниження на 100% митних ставок на всі товари й послуги, окрім сільськогосподарських товарів, на які вони будуть знижені на 50%. Проте в даному випадку не враховуються наслідки формування ЗВТ в довгостроковому періоді.

4. Вплив формування ЗВТ Україна – ЄС-25 на зміну економічного добробуту та ВВП*

Країна	Еквівалентна варіація (добробут), млн. дол. США		ВВП, %	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС
А (Все -50)	22	461	-0,40	0,01
Б (Пром -100, с/г -50)	-86	803	-0,97	0,02
В (Пром -100, с/г -100, відм. експ.субс.)	195	675	-0,17	0,01
Г (Пром -100, с/г -100, ефект. +10%, відм. експ.субс.)	5716	873	7,82	0,002

*Джерело: розраховано на основі бази даних ГТАР 7.0.

Слід зазначити, що у всіх без винятку сценаріях розвитку відносин Україна – ЄС-25 в рамках ЗВТ, добробут в країнах Митного союзу (РБК) та інших країнах світу погіршиться – дані моделювання знаходяться в межах від -491 млн дол. США до -171 млн дол.США. По-перше, погравлення торгівлі товарами та послугами між членами ЗВТ призводить до зменшення поставок до третіх країн. По-друге, внаслідок посилення конкуренції на ринку неефективні підприємства зникають, що з часом призводить до підвищення якості вітчизняних товарів та відповідно зменшення імпорту ана-

логічної закордонної продукції. Іншими факторами опосередкованого впливу на економіки інших країн є: гармонізація законодавств країн-членів ЗВТ, покращення інвестиційного клімату, посилення трудової міграції, усунення фітосанітарних та технічних бар'єрів тощо.

Зазвичай рівень ВВП на особу ототожнюють з показником добробуту населення, тому важливим є визначення зміни даного показника залежно від ступеня лібералізації торгівлі з ЄС (табл. 3). У результаті моделювання виявилось, що ВВП, на відміну від показника економічного добробуту, зростатиме лише в умовах сценарію Г - 7,82%. В усіх інших варіантах розвитку ситуації спостерігатиметься зниження виробництва валового внутрішнього продукту на 0,17–0,97%, що є негативним явищем для вітчизняної економіки. В Європейському союзі ВВП зростатиме за будь-яких умов. Адже відкриття митних кордонів України спровокує зростання попиту на європейські високотехнологічні товари та товари з високою доданою вартістю, і навіть зростання імпорту сировинних товарів (зерна, руди тощо) в ЄС не зможе цього нівелювати.

Результати оцінки впливу лібералізації торгівлі з ЄС на зміну торговельного сальдо в розрізі основних груп агропродовольчих продуктів представлені у табл. 3. Аналіз отриманих даних показав, що найбільш вразливими секторами є тваринництво та продукція тваринництва (можливе зниження сальдо від 80 млн дол.США до 346 млн дол.США залежно від формату ЗВТ), ринок слабоалкогольних напоїв та тютюну (зниження сальдо на 19–107 млн дол.США), ринок олійних культур (зниження сальдо на 11–51 млн дол. США). Інші галузі також зазнають значного тиску з боку європейських постачальників, при цьому масштаб ймовірних наслідків визначає саме формат угоди про ЗВТ. Наприклад, ринки молока, молокопродуктів, рослинних жирів та олій за умов часткового зниження митних тарифів (-50% за сценаріями А та Б) демонструватимуть невелике зростання сальдо (в межах 1–5 млн дол. США), а за умов повної лібералізації торгівлі зазнають втрат (близько 17–67 млн дол. США). За різних сценаріїв ЗВТ зможуть витримати зростання конкуренції та наростити обсяги експорту та/або зменшити обсяги імпорту лише виробники зернових культур (приріст сальдо на 203–811 млн дол. США) та цукру (приріст сальдо на 38–1744 млн дол. США). При цьому слід зазначити, що таке значне зростання експорту цукру з України в ЄС за умов повної відміни митних обмежень зумовлено високим імпортним митом в ЄС для третіх країн, яке станом на вересень 2013 року становило 419 євро/мт.

Слід відзначити, що значний за величиною показник зниження сальдо торгівлі вищевказаних сценаріїв, в основному через підвищення в Україні продуктивності праці та ефективності використання факторів виробництва на 10%, є досить умовним. Адже введення нових енергозберігаючих технологій та нової системи управління персоналом на початкових етапах потребує великих капіталовкладень, тому, відповідно, імпорт таких технологій (у т.ч. і з ЄС) буде зростати. Крім того, за таких умов частина продукції вітчизняного виробництва, яка могла бути експортована, буде спожита всередині країни. Водночас, у довгостроковій перспективі

українські товари ставали б більш конкурентоспроможними як за ціною, так і за якістю.

5. Вплив скасування торгівельних тарифів в рамках ЗВТ Україна - ЄС на зміну торгівельного сальдо в розрізі основних груп агропродовольчих товарів, млн. дол. США*

Групи товарів	А (Все -50)		Б (Пром - 100, с/г -50)		В (Пром - 100, с/г -100, відм. експ.субс.)		Г (Пром -100, с/г -100, ефект. +10%, відм. експ.субс.)	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
Зернові культури	204	-214	203	-216	667	-779	811	-871
Олійні культури	-11	6	-11	5	-51	31	-38	31
Молоко та молокопродукти	4	-15	4	-22	-67	12	-17	-13
Рослинні жири та олії	1	22	5	15	-50	91	-17	83
Цукор	38	-16	39	-17	1687	-1388	1744	-1436
М'ясо та м'ясопродукти	-83	157	-80	144	-322	455	-346	485
Слабоалкогольні напої та тютюн	-20	28	-19	23	-92	103	-107	112
Овочі та фрукти	-6	8	-5	3	-86	48	-97	51
Інші агропродовольчі товари	-32	73	-27	41	-248	300	-297	327
Інші товари	-273	-121	-484	-97	-1864	918	-3268	1336
Всього	-177	-72	-375	-119	-425	-211	-1633	105

*Джерело: розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Важливим показником при визначенні вигод та втрат від формування ЗВТ Україна – ЄС є приріст/спад виробництва продукції. Як свідчать дані таблиці 4, вплив лібералізації торгівлі на динаміку виробництва європейських країн значно менший, ніж для України. Головною причиною цього є масштаб економік, наприклад, ВВП на душу населення в ЄС-27 вдесятеро перевищує даний показник в Україні. Внаслідок збільшення конкуренції на ринку українські сільськогосподарські та переробні підприємства будуть змушені зменшити обсяги випуску готової продукції: м'яса та м'ясопродуктів – на 6,55–17,3%, олійних культур – 3,01–12,6%, овочів і фруктів – на 0,69–0,78%. Водночас, випуск більшості інших агропродовольчих товарів зростатиме навіть незважаючи на зменшення експорту. Основною причиною цього, на нашу думку, є зростання доходу та добробуту населення, що, відповідно, призведе до збільшення споживання продуктів харчування.

Не менш важливим показником зміни добробуту в агропродовольчому секторі є внутрішня ціна на товари та послуги, адже при відносно сталій заробітній платі зниження ринкової ціни на товари та послуги приводить до покращення соціально-економічного стану споживача. Проте

слід враховувати те, що сільські жителі є однією з найбідніших верств населення, тому в усьому світі держава намагається не допускати значного зменшення цін на сільськогосподарські товари з метою забезпечення високої рентабельності галузі.

**6. Вплив скасування торговельних тарифів в рамках
ЗВТ Україна - ЄС на зміну обсягів виробництва основних груп
агропродовольчих товарів,%***

Групи товарів	А (Все -50)		Б (Пром -100, с/г -50)		В (Пром -100, с/г -100, відм. експ.субс.)		Г (Пром -100, с/г -100, ефект. +10%, відм. експ.субс.)	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
Зернові культури	7,7	-0,75	7,6	-0,76	25,5	-2,17	38,4	-2,46
Олійні культури	-3,0	0,09	-3,0	0,08	-12,6	0,36	-4,6	0,31
Молоко та молокопродукти	0,3	0,00	0,2	0,00	1,3	0,02	10,6	0,01
Рослинні жири та олії	0,4	0,07	0,8	0,05	0,2	0,25	8,5	0,22
Цукор	11,0	-0,20	11,1	-0,21	482,2	-5,93	512,5	-6,16
М'ясо та м'ясопродукти	-6,8	0,13	-6,6	0,12	-17,3	0,36	-9,0	0,39
Слабоалкогольні напої та тютюн	-1,0	0,02	-1,0	0,02	2,9	0,07	10,3	0,08
Овочі та фрукти	-0,8	0,01	-0,8	0,01	-0,7	0,07	6,5	0,07
Інші агропродовольчі товари	-0,8	0,02	-0,7	0,02	6,3	0,04	14,9	0,05
Інші товари	-0,2	0,00	-0,2	0,00	-1,2	0,00	8,8	0,00
Всього	1,5	0,00	3,3	0,01	3,7	0,01	16,4	0,00

*Джерело: розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Згідно з результатами моделювання (рис. 2), в умовах обмеженої ЗВТ в Україні зміна ринкової ціни буде незначною, тоді як в умовах розширеної ЗВТ значно зросте ціна на зернові культури (на 8,2%), овочі та фрукти (на 2,7%), олійні культури (на 2,0%), молоко та молокопродукти (на 1,8%), а також подешевшають такі товари, як цукор (на 1,4%), м'ясо та м'ясопродукти (на 1,4%).

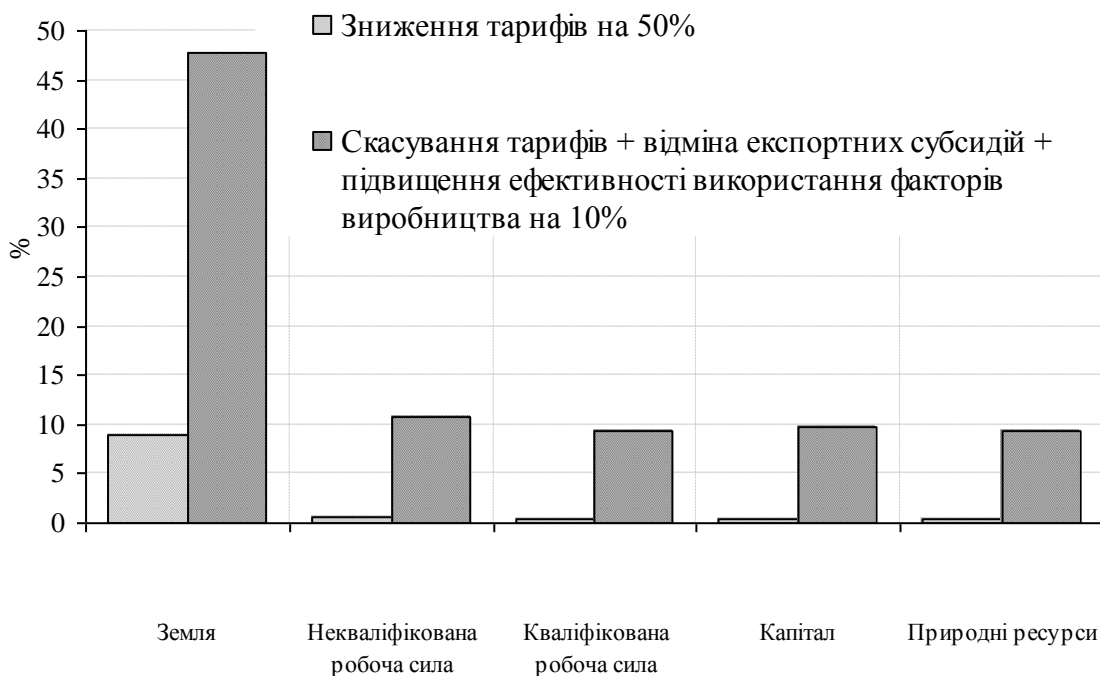
Також зазнають значного подорожчання в умовах повної лібералізації торгівлі й фактори виробництва (рис. 3). Розмір заробітної плати кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили, вартість капіталу та природність ресурсів зростуть орієнтовно на 10%. Ціна на землю збільшиться на 48%, що зумовлено надзвичайно великою різницею з цінами в ЄС та інших країнах світу. Наприклад, навіть після значного підвищення нормативної грошової оцінки ріллі в Україні до рівня близько 2500 дол. США за 1 га (20 635 грн/га станом на 01.01.2012, порівняно з 11 751 грн/га станом на 01.01.2011), її значення набагато нижче від ціни на землю в європейських країнах. Наприклад, у сусідній Польщі вартість сільсь-

когосподарської землі є однією з найнижчих в Європі, проте оцінюється в 7000–8000 дол. США за 1 га.

Рис. 2. Вплив скасування торгівельних тарифів у рамках ЗВТ Україна - ЄС на зміну ринкової ціни в Україні на основні групи агропродовольчих товарів, %*

*Джерело: розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Рис. 3. Вплив скасування торгівельних тарифів в рамках ЗВТ Україна-ЄС на зміну ринкової ціни факторів виробництва в Україні, %*

*Джерело: розраховано на основі бази даних GTAP 7.0.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

1. Аналіз різних сценаріїв лібералізації торгівлі між Україною та ЄС свідчить, що максимально позитивний ефект (приріст добробуту українського населення, збільшення торговельного сальдо, зростання обсягів виробництва) досягається за умови зниження митних тарифів на агропродовольчі товари на 50% та на всі інші товари на 100%.

2. Згідно з розрахунками, здійсненими на основі бази даних GTAP 7.0, приріст позитивного сальдо для України в умовах різних варіантів розвитку ситуації зможуть забезпечити лише дві галузі: рослинництво й текстильна промисловість, водночас, всі інші сектори економіки зазнають значного збільшення конкуренції з боку європейських постачальників, що призведе до зменшення виробництва та торговельного сальдо.

3. Як свідчать результати моделювання, на сьогодні Україна не готова до повної лібералізації свого аграрного ринку для товарів з ЄС. Адже деякі галузі (тваринництво, овочівництво тощо) є неконкурентоспроможними порівняно з європейськими, тому можливе зниження виробництва та експорту вітчизняних товарів, зникнення компаній і скорочення робочих місць, зокрема у довгостроковій перспективі.

Зважаючи на відсталість у розвитку агропромислового комплексу, створення ЗВТ між Україною та ЄС може мати негативні наслідки на національному, регіональному та галузевому рівні. Саме тому, запровадження імітаційного моделювання дозволяє значно поліпшити якість прийняття рішень у сфері бюджетно-податкової, торговельної, аграрної політики.

Результати даного дослідження можна використати для розробки альтернативних сценаріїв розвитку сільськогосподарського сектору в умовах ЗВТ залежно від обраної аграрної політики. Використання таких сценаріїв дає змогу проаналізувати можливі наслідки застосування різних інструментів і напрямів аграрної політики у коротко- чи середньотерміновому періоді (5–10 років), а також визначити відносні витрати і вигоди альтернативних варіантів, оцінити фінансові можливості їх здійснення, і, відповідно, вибрати найефективніший варіант. Крім того, доцільно оновити ці моделі з використанням даних за 2007–2012 роки та врахуванням чинних митних тарифів після вступу України до СОТ.

Список літератури

1. Аналіз перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди. Підготовлений ECORYS (research and consulting) та CASE Україна, Роттердам, 13 груд. 2007 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.case-ukraine.com.ua/u/publications/85d698452e7dec523c4785a500298bf5.pdf>

2. Вибір торговельної політики України: плюси та мінуси різних опцій регіональної інтеграції. // Аналітичний звіт Міжнародного Центру Перспективних Досліджень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_05/trade_pros_and_cons_2011-12-08_ukr.pdf

3. Дослідження економічних передумов та оцінка можливих наслідків створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС // Науково-дослідна робо-

та, № держреєстрації 0106u011576. – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД). – К., 2006.

4. Одосій О. Розвиток агропродовольчого ринку в умовах формування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським союзом / О. В. Одосій // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 121–128.

5. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС в рамках проекту «Підтримка проведення громадських консультацій щодо запровадження зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом» – Режим доступу : http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.pdf

6. Проект угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом і його державами-членами / Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535

7. Шамборовський Г.О. Соціально-економічна ефективність європейської економічної інтеграції : моногр. / Г.О. Шамборовський . – ЛНУ ім. Івана Франка. – Львів : РАСТР-7, 2008. – 211 с.

8. Шумило О. Зона вільної торгівлі: крок назустріч ЄС? / О. Шумило // Міжнародний центр перспективних досліджень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icps.kiev.ua/key_issues/eu_ua_aa/4714.html

9. Chauffour, J.-P., Ivanic, M., Laborde D, Maliszewska M., Martin W. Impact of a Free Trade Agreement between Ukraine and the European Union on Ukraine's Agricultural Sector. / Conference Paper. Presented at the 14th Annual Conference on Global Economic Analysis, Venice, Italy. 2011 – Available from : https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=3630

10. Hertel, T.W., and M.E. Tsigas. 1997. "Structure of GTAP." In Global Trade Analysis: Modeling and Applications, T.W. Hertel (ed.). Cambridge University Press, pp. 13–73.

11. Nekhay, O., Hubertus Gay, St., Fellmann Th.. A Free Trade Agreement between Ukraine and the European Union: Challenges and Opportunities for Agricultural Markets. European Commission, Institute for Prospective Technological Studies. Paper prepared for presentation at the EAAE 2011 Congress from August 30 to September 2, 2011. – Available from : http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/114616/2/Nekhay_Olexandr_70.pdf

12. The Prospect of Deep Free Trade between the European Union and Ukraine / Centre for European Policy Studies. – Brussels, 2006. – 238 p.

13. Von Cramon-Taubadel, S., Hess, S., Brümmer, B., 2010. A preliminary Analysis of the Impact of a Ukraine-EU Free Trade Agreement on Agriculture. Policy Research Working paper 5264. The World Bank Development Research Group. Agriculture and Rural Development Team. Europe and Central Asia Region.

Рассмотрены и проанализированы возможные сценарии развития агропродовольственного рынка в условиях создания зоны свободной торговли (ЗСТ) между Украиной и Европейским союзом (ЕС), используя модель общего равновесия. Определено вероятное влияние либерализации торговли в рамках ЗСТ Украина – ЕС на основные отрасли экономики. Выявлены основные тенденции развития основных отраслей сельского хозяйства и пищевой промышленности в Украине и ЕС в условиях разных форматов соглашения о ЗСТ. Оценено возможные изменения показателей производства, торгового сальдо, благосостоя-

ния, стоимости факторов производства и т.д. по ключевым товарным позициям. Обоснованы предложения по выбору оптимального формата соглашения о ЗСТ между Украиной и ЕС с целью минимизации негативных последствий для агропродовольственного сектора в Украине и повышения его экспортного потенциала.

Зона свободной торговли, агропродовольственная продукция, благосостояние, торговое сальдо, производство, стоимость факторов производства.

This paper investigates and analyzes the possible scenarios of agri-food market development in terms of a free trade area creation (FTA) between Ukraine and the European Union (EU), using a general equilibrium model. The impact of trade liberalization under the FTA the EU - Ukraine on basic branches of economy is defined. The basic trends in the main sectors of agriculture and food industry in different formats of FTA Ukraine-EU are determined. The possible changes in production, trade balance, welfare, costs of inputs etc on key commodities are analyzed. The suggestions for choosing the optimal format of an FTA between Ukraine and the EU in order to minimize adverse effects on the agri-food sector in the Ukraine and to increase its export potential have been developed.

Free trade area, agri-food products, welfare, trade balance, production, costs of inputs.